

A városi drabantoktól az államrendőrségig

Irta: Früchtl Ede

Mikor a könyvet, mely ennek a cikknek a megírására alkalmat nyújtott, kezembe vettem, mindjárt az első oldalakon egy a tárgyhoz egyáltalában nem tartozó gondolatársulás vetődött fel bennem. A rendőr szónak az eredetéről volt ott szó, amelyet ma mindenki természetesen vesz és csak a nyelvtudós tudja, hogy alig száz esztendeje gyarapítja a magyar nyelv szókincsét és azok közé a nyelvuji-tási szavak közé tartozik, melyek gor-diusi csomónak tekintik a nyelvészek régi, a görög filozofia korába visszamenő vitáját: vajjon a nyelv füzi vagy thésis, természetesen alakulás-e vagy mesterséges csinálmány. Bizony a nyelvuji-tás szavai mesterséges csinálmányok voltak jelentős részben, de csak azok tudtak igazán meg-

magyarázni, melyek valamiképen mégis a nyelv eleven természeti erejéből fakad-tak. A régi vitában voltaképen mindkét félnek igaza van.

Tisza Miksa előttem fekvő könyvéből: *Magyarország rendőrségének története* (Második bővített kiadás, Pécs, ára 150.000 K) megtudjuk, hogy a rendőr szó leg-elsőször 1823-ban fordul elő Márton József német-magyar diáklexikonában és ott ezt a német szót fordítja: Polizei-Landreiter. Nem tudom ellenőrizni, hogy nincsen-e régiebb adat, de sokkal régiebb nem igen lehet, mert a Nyelvtörténeti Szótár, mely a nyelvuji-tás koráig minden magyar szót felsorol, nem tartalmazza. A köz-biztonság közegei tehát csak száz év óta viselik a rendőr nevet és általánosan annyi idő óta sem, hanem csak a kiegészítési idők és a vidéki rendőrségek rendszeres felállítására, majd az államrendőr-ség megszervezése óta. A régiebb elneve-zéseknek egészen nagy sorozatát találjuk Tisza Miksa könyvében. Ilyenek a dra-bant, hajdu, konstábler, pandur, zsandár s bakter, szerzsán, csendkatona, csend-legény, osákmányos, tizedes, negyedmester, strázsamester, utcai kapitány s hasonló elnevezések, melyek szinte vidékenként váltakoztak. És amilyen váltakozóak vol-

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Früchtl Ede*

Cím: *A városi drabantoktól az államrendőrségig*

Forrás: *Nemzeti Újság*

3n

(Hely)

1925. 3. 31.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy *351.74*

Hely

Idő *"1925"*

Személy

Helyszám

tak az elnevezések, éppen olyan sokfélék voltak a funkciók is, melyek ezekre a rendbiztonsági közegekre vártak. Hiszen a mai modern rendőr sem panaszkodhatik, hogy nem volna elegendő dolga, mert ha általában csak úgy látjuk is a rend-nek éber őrét, amint nyugodtan áll az utca sarkán és legfeljebb kezével irányítja a forgalmat, alapjában a rendőri hivatás egyike a legválatkosabbnak. A mai rendőr azonban csak mellékesen, szinte incidentáliter végez olyan tüzoltai, utcatisztogatói, iparfeltügyelői, piaci el-lenőri, vámszedői stb. szolgálatokat, melyeket a régi idők közbiztonsági közegei-nek a Tisza Miksa könyvében felsorolt adatok szerint rendszeresen kellett végez-niök, sőt tevékenységüknek olyan jelentős részét tették ki, hogy a mai értelemben vett közbiztonsági szolgálatra bizony alig maradt idejük.

Rendőri közbiztonsági szolgálat a mai értelemben, aminőt államrendőrségünk rendszeresen teljesít, szinte ismeretlen fogalom volt, amin alig is lehet csodál-koznunk, ha elolvassuk ennek a közel négyszáz oldalas könyvnek érdekes — sajnos, kissé rendszertelentül összehordott — adatait. Szabályrendeletek és mihez-tartásukat irányító utasítások nem állot-tak a régi rendőrök és ezek feletteseinek a szolgálatára és így nem csoda, ha „józan esziük és belátásuk szerint csele-kedtek”, aminek nem egyszer kómikus vagy éppen szomorú eredménye volt. Mert a józan ész és belátás szü-dolgoz, de nem tudnak mindent elvettesíteni.

Hiszen éppen a könyv írójának hatás-

körében történt meg még a század elején, tehát az államrendőrség korszaka előtt Szepesváralján a következő eset, melyet ma már jóízű humorral mesélhet el, de amelyért annakidején bizonyára eleget bosszankodott, bár nem tehetett róla, hogy a keze alá adott kezdetleges és roz-szul fizetett rendőranagytól jobbat nem lehetett várni. Valami dohánylopás tör-tént. Az őrmester, a jó *Klapács István*, alkonyatkor Szepeshely felé nyomozva a dombon fölfelé haladt „hátha ott látja valahol a tolvajt!” Amint a püspöki rezidenciával szemben lévő rétre ér, látja, hogy a sötétségben valami alak mozog, mire tútul rákiáltott: „Stoj, zsi-vame!” (Állj meg tolvaj!) Az alak azonban nem is hederített a buzgó rendőrőrmesterre és tovább haladt. Az öreg őrmester utána futott, folyton kiabálva: Stoj, zsi-vame!, de az csak tovább ment, míg az őrmester el nem érte és nyakon nem ragadta. A megijedés sora azonban rajta volt, mert akit megfogott, az nem volt más, mint néhai *Szmrecsányi Pál szepesi püspök*, aki szokott esti sétáját végezte. Szegény öreg őrmester térdre borulva kért bocsánatot és a püspök, aki jót ne-vetett a tévedésen, meg is bocsátott neki.

De a régi magyar rendészetnek kezdetle-gességei és hiányai nemcsak ilyen komi-kus, hanem gyakran tragikus helyzeteket is teremtettek. Különösen eklatánsak e tekintetben azok az esetek, melyeket a szerző a régi pandurvilágból mond el. Akadt olyan csendbiztos, aki — mivel erre vonatkozólag semmiféle szabályren-delet nem volt — minden vállatását a következő előkészület és parancs alapján végezte:

Első parancs: Ennek az embernek a ruhája nem bűnös, le kell tehát róla a ruhát huzni, mert rajta szétszakadhat. És midőn az övig meztelen fogolynak a pandur a háta mögött állott és intésére a karikással a hátára sújtott, a csend-biztos „állj” szavára a pandur meghall-gatta a

második parancsot, mely így hangzott: Nem akarom, hogy ennek a gonosztevő-nek a kifecskendő véréből a fehér kemence bemooskolódjon, le kell tehát vele a kemencét pokrócoztatni. Mely midőn megtörtént és a fogoly újabb két-három útésre sem vallott, jött ezután a

harmadik parancs: Ez a rossz ember majd el is ájulhat, mely okból, hogy legyen mivel felocsudtatni, elegendő vizet kell vele behoztatni. És ha e rémitgetés nem használt, a karikás után jött a guzsbakötés stb.

De nem mindig ilyen komor a régi pandurvilág képe sem. *Osváth Pál* volt biharmegyei csendbiztos, aki maga is könyvben írta meg élményeit, teljesen pszichológiai eszközökkel dolgozott. Az egyik megrögzött betyárt azzal bírta nal-

tomásra, hogy tollat fosztatott vele, ami annyira megtörte az erős embert (mert közben a nézők folyton gunyolták), hogy részletesen bevallotta minden cselekedetét.

A pandur- és betyárvilágnak hosszú fejezeteket szentel a könyv és ez talán munkájának legérdekesebb része. Rózsa Sándor, a Bogárok, Savanyu Jóska és a többiek mind felvonulnak és velük együtt a híres csendbiztosok is, a szinte legendás ütközetek, melyeket a betyárokkal vívtak, azután a Ráday-korszak, majd a csendőrség, a betyárromantika megölője.

Sokat és sokfélényt nyújt ez a könyv, talán ez is a hibája. De ez az előnye is, mert így a szorosán vett szakembert érdeklő száraz adathalmaz vagy rendszeres összefoglalás helyett a változatos képek sorozata lett, amelyben éppen úgy megtaláljuk a kisvárosi spiszbünger rendőrség életének mozzanatait, mint a parlamenti őrség működését, lelkiismeretes felsorolásával mindazoknak a kivézetéseknek, melyeknek a t. Ház, majd a nemzetgyűlés tanuja volt. Általában nagy erőssége Tisza könyvének, hogy mindenféle adatokkal és aktákkal dolgozik és nem az ő hibája, hogy ezek az adatok és akták, melyeket még részben a régi nagy Magyarország idejében szedett össze az ország összes törvényhatóságaitól (közállapotainkra jellemző, hogy abban az időben egész csomó helyről még csak választ sem kapott a beküldött kérdőívekre), nem mindig egyforma értékűek és sok érdekes mellett sok érdektelen és nem is egészen a tárgykörbe vágó dolgot tartalmaznak.

Mint forrás különösen a könyvnek második része értékes, amely a háború, forradalmak és a kommün bukása utáni időknek rendőri életét ismerteti. A vörös őrségek életét jellemző fotografiákban kapjuk itt és azt a nehéz küzdelmet is, melyet azután az államrendőrségnek a közbiztonság helyreállításáért kellett vívnia. Egész külön fejezet foglalkozik az államrendőrségnek a szerb megszállás alatt volt területen megkezdett és folytatott működésével, mely nemcsak helyi, hanem országos szempontból is nagyjelentőségű.

Mindent összefoglalva, Tisza Miksa könyve, eltekintve a rendszeres feldolgozás némi hiányától, amit egy újabb kiadásban könnyen lehet pótolni, igen tiszteltetreméltó és komoly munka, amely megérdemli az elismerést, mely szerzőjét az államrendőrség fejétől érte. Emléket állított vele rendőri intézményünk egész fejlődésének és a nagyközönségnek a mult tükrét nyújtva, megtanítja arra, hogy megbecsülje a közrend derék katonáit, akik annyiszor teszik életüket is kockára az állam polgárainak élet- és vagyonbiztonságáért.